

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΝΝΕΑ (9)

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των παρακάτω όρων:

Ομάδα των Ιαπώνων

Εθνικόν Κομιτάτον

Στρατιωτικός Σύνδεσμος

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Εντοπίστε τις διαφορές ανάμεσα στο σύνταγμα του 1844 & του 1864 αναφορικά με τη μορφή του πολιτεύματος και τη συγκρότηση κομμάτων.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Να αντιστοιχίσετε τον αριθμό της στήλης Α΄ με το γράμμα της στήλης Β΄ (Δύο δεδομένα της στήλης Β΄ περισσεύουν).

Α΄

Β΄

1. Πεδινοί	Α. Αντίθετοι στην πολιτική των πεδινών
2. Κόμμα Φιλελευθέρων	Β. Μείωση φόρων
3. Ορεινοί	Γ. Συγκρότηση πραιτωριανών
4. Τρικουπικό Κόμμα	Δ. Ετερόκλητη παράταξη
5. Δηλιγιαννικό Κόμμα	Ε. Αναθεώρηση συντάγματος και όχι ψήφιση νέου
6. Ραλλικό Κόμμα	Στ. Εξορθολογισμός της δημόσιας διοίκησης
7. Ναπαίοι	Ζ. Αντίθετο στον εκσυγχρονισμό
8. Κόμμα Γ. Θεοτόκη	Η. βία και νοθεία στις εκλογές
	Θ. προστασία της Ορθοδοξίας
	Ι. φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες.

Μονάδες 15

ΟΜΑΔΑ Β´

ΘΕΜΑ Γ1

Στηριζόμενοι στην παρακάτω πηγή και σε συνδυασμό με τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε, στην εξέλιξη της αριστερής ιδεολογίας στον ελληνικό χώρο κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Μονάδες 30

Στο μεταρρυθμιστικό πόλο της Αριστεράς από προπολεμικά κυριαρχούσαν ο Αλ. Παπαναστασίου και οι υπόλοιποι Κοινωνιολόγοι, που προέρχονταν από επιφανείς οικογένειες και είχαν σπουδάσει στη Γερμανία. Όταν επέστρεψαν στην Ελλάδα, προσπάθησαν, με βάση τα κομματικά και ιδεολογικά πρότυπα της Δεύτερης Διεθνούς, να στήσουν ένα μαζικό φορέα, το Λαϊκό Κόμμα. Σύντομα αυτό διαλύθηκε και ενσωματώθηκε από το κοινοβουλευτικό σύστημα ... Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους εντάχθηκαν στο Κόμμα των Φιλελευθέρων, διατηρώντας πάντως την αυτονομία τους και τις στενές τους σχέσεις με τις εργατικές και αγροτικές οργανώσεις. Το 1917 κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στην επαναστατική κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης [...]

Η απογοήτευση από την πλευρά των μοναρχικών όσο και της κυβέρνησης Βενιζέλου είχε στο μεταξύ διευκολύνει την αυτονόμηση της ριζοσπαστικής Αριστεράς, όπου κυριαρχούσε η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης. Η τελευταία, μόλις έληξε ο πόλεμος στην Ευρώπη, πρωτοστάτησε στην οργάνωση του ΣΕΚΕ, ενώνοντας κυρίως νέους εργάτες, διανοούμενους και άτομα από μειονότητες. Οι αντιλήψεις τους επηρεάστηκαν από τη νίκη των Σοβιέτ στη Ρωσία. Πίστευαν ότι η επανάσταση θα εξαπλωνόταν στα Βαλκάνια και οραματιζόνταν την άμεση ομοσπονδιακή ένωση των λαών της περιοχής, καταγγέλλοντας τις συγκρούσεις των εθνικών κρατών και ιδίως τις νέες πολεμικές περιπέτειες στην Ουκρανία και στη Μικρά Ασία, όπου είχε οδηγήσει τη χώρα ο Βενιζέλος.

Ιστορία των Ελλήνων, τόμος 15, «Νεώτερος Ελληνισμός, 1910-1940», «Αριστερά στο Μεσοπόλεμο», εκδ. Δομή, σελ. 471-473

ΘΕΜΑ Δ1

Στηριζόμενοι στα παρακάτω κείμενα και σύμφωνα με τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε α) Στις διαφορετικές απόψεις του πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου και του Βασιλιά Κωνσταντίνου αναφορικά με το ζήτημα της συμμετοχής της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (**Μονάδες 15**) β) Στις συνέπειες του Εθνικού Διχασμού στην εσωτερική πολιτική ζωή μέχρι και το 1917 (**Μονάδες 15**)

Κείμενο Α´

Η οριστική ρήξη βασιλιά και Βενιζέλου επήλθε, όταν ξέσπασε ο ευρωπαϊκός πόλεμος. Ο Βενιζέλος ήθελε να τιμήσει η Ελλάδα τη Συνθήκη Συμμαχίας με τη Σερβία, ενώ ο Κωνσταντίνος με διάφορες προφάσεις εμπόδιζε την είσοδο της χώρας στον πόλεμο. Εξανάγκασε το Βενιζέλο σε παραίτηση, όταν ματαίωσε το Φεβρουάριο του 1915, την ελληνική συμμετοχή στην εκστρατεία των Δαρδανελλίων στο πλευρό της Αντάντ [...] Αν το ξέσπασμα του Διχασμού διευκολύνθηκε από τον πόλεμο, συνάμα είχε και σύνθετες πολιτικές αιτίες. Οι πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που προώθησε ο Βενιζέλος, αφότου ανέλαβε την πρωθυπουργία είχαν στρέψει εναντίον του μεγάλο μέρος της παραδοσιακής άρχουσας τάξης. Αυτή βρήκε έναν ικανό ηγέτη στο πρόσωπο του Κωνσταντίνου, ο οποίος επιδίωκε να αποκτήσει απολυταρχικές εξουσίες.

Ιστορία των Ελλήνων, τόμος 15, «Νεώτερος Ελληνισμός, 1910-1940», «Διχασμός», εκδ. Δομή, σελ. 138-139

Κείμενο Β´

Ήταν η μόνη επιλογή (του Κωνσταντίνου) που εξυπηρετούσε στο μέγιστο βαθμό τα γερμανικά συμφέροντα... Ήταν επίσης η μόνη επιλογή που μπορούσε να νομιμοποιηθεί δημόσια και να έχει λαϊκή αποδοχή, αφού υποσχόταν να προστατέψει τη χώρα από τα δεινά του πολέμου [...] Ο Κωνσταντίνος υπήρξε εξ αρχής ανειλικρινής απέναντι στο Βενιζέλο ... όποτε βρισκόταν σε αμηχανία, ζητούσε μυστικά διαβεβαιώσεις από τον Κάιζερ για τα ελληνικά συμφέροντα, ως άλλοθι για την επιμονή του. Μέχρι το 1915, ο Βενιζέλος υπολόγιζε αισιόδοξα ότι αυτός θα επηρέαζε τελικά τον Κωνσταντίνο ...

Ιστορία Νέου Ελληνισμού, τόμος 6, «Η Εθνική ολοκλήρωση, 1909-1922», «Οι πολιτικές εξελίξεις», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, σελ. 18

Κείμενο Γ´

Την άνοιξη του 1916 το Επιτελείο κλιμάκωσε την αντιπαράθεση ... ετοιμάζοντας τις ενώσεις Επιστράτων. Στη διάρκεια της ίδιας χρονιάς εξυφάνθηκαν στην Αθήνα τουλάχιστον τρεις συνωμοσίες για τη δολοφονία του Βενιζέλου ... Ήδη ακουγόταν πως η κυβέρνηση ετοιμάζε , πρώτο βήμα για μοναρχικό πραξικόπημα, την κήρυξη στρατιωτικού νόμου. Οι Φιλελεύθεροι φοβήθηκαν πραγματικά.

Ιστορία των Ελλήνων, τόμος 15, «Νεώτερος Ελληνισμός, 1910-1940», «Διχασμός», εκδ. Δομή, σελ. 144-145

Κείμενο Δ´

Ο κρατικός δυϊσμός λήγει στα μέσα του 1917, όταν ο Βενιζέλος εγκαθίσταται στην Αθήνα με στήριγμα τις ξιφολόγχες του γαλλικού στρατού ... Παραβιάζοντας τη συνταγματική νομιμότητα, διέλυσε τη μονόπλευρη Βουλή του 1915 και επανέφερε την πρώτη Βουλή του ίδιου χρόνου, την οποία είχε διαλύσει ο Κωνσταντίνος. Από τη Βουλή των Λαζάρων, σχεδόν όλοι οι μοναρχικοί απείχαν, αλλά όχι και οι σοσιαλιστές...

Ιστορία των Ελλήνων, τόμος 15, «Νεώτερος Ελληνισμός, 1910-1940», «Διχασμός», εκδ. Δομή, σελ. 155-156

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ!

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ Α1

Ομάδα των Ιαπώνων : σελ. 86 «Το μοναδικό ... 1908».

Εθνικόν Κομιτάτον : Μικρότερη απήχηση στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 είχε ο πολιτικός σχηματισμός του Εθνικού Κομιτάτου. + σελ. 77 «Το Εθνικόν ... Οθωμανική Αυτοκρατορία».

Στρατιωτικός Σύνδεσμος : σελ. 86 «Το 1909 ... της Βουλής» & σελ. 88 «Στις 15 Μαρτίου ... επιδιώξεις του».

ΘΕΜΑ Α2

Σελ. 78 «Μέσα σε ... κυριαρχίας», σελ. 71 «Μια αδυναμία του Συντάγματος του 1844 ήταν ... μηχανισμών», σελ. 78 «Κατοχυρώθηκε η ελευθερία του ... βιαιοπραγίες»

ΘΕΜΑ Β1

1Γ

2Ε

3Α

4ΣΤ

5Β

6Ζ

7Θ

8Ι

Περисσεύουν Δ, Η

ΟΜΑΔΑ Β´

ΘΕΜΑ Γ1

Τα αριστερά κόμματα αρχικά ήταν ομάδες με σοσιαλιστικές ιδέες, συνήθως ξένες προς την κοινωνική βάση στην οποία ήθελαν να απευθυνθούν, και αντιμετώπιζαν δυσκολίες συνεννόησης και κομματικής συσπείρωσης.

Σοβαρότερη από όλες αυτές τις ομάδες, από προπολεμικά, ήταν η Κοινωνιολογική Εταιρεία, ιδρυμένη από μερικούς διανοούμενους με σπουδές στη Γερμανία, προερχόμενους από επιφανείς οικογένειες, με πρωτεργάτη τον Αλ. Παπαναστασίου, η οποία ξεκίνησε ως αριστερός μεταρρυθμιστικός σύνδεσμος, με στόχο να προπαγανδίζει πολιτικές θέσεις και στη συνέχεια να ιδρύσει κόμμα. Επιζητούσε για όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότητα ευκαιριών, κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες καθενός, πράγμα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη σταδιακή αναμόρφωση της οικονομίας και τη συνταγματική μεταβολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε να οργανωθούν οι εργάτες σε επαγγελματικές ενώσεις και να ιδρύσουν κόμμα. Πράγματι, στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα με βάση τα κομματικά και ιδεολογικά πρότυπα της Β´ Διεθνούς, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους. Ωστόσο, το Λαϊκό Κόμμα σύντομα διαλύθηκε και αφομοιώθηκε από το κοινοβουλευτικό σύστημα· μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, ενσωματώθηκαν στους Φιλελεύθερους, διατηρώντας, ωστόσο, την αυτονομία τους και τις σχέσεις τους με τις εργατικές και αγροτικές οργανώσεις. Την περίοδο του Εθνικού Διχασμού, κατέλαβαν αξιόλογες θέσεις στην 2^η κυβέρνηση της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη (1917).

Οι υψηλοί δείκτες ανεργίας και οι άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργατών οδήγησαν σε έντονη πολιτικοποίησή τους, κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα. Οι συνθήκες έδιναν την εντύπωση ότι οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Σε αυτό το σημείο πρέπει να προστεθεί η απογοήτευση του ελληνικού λαού τόσο για τους χειρισμούς της βασιλικής παράταξης όσο και για τη Βενιζελική κυβέρνηση, που διευκόλυνε την αυτονόμηση της ριζοσπαστικής Αριστεράς, στην οποία πρωτοστατούσε η Φεντερασιόν, η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της

Θεσσαλονίκης. Το 1918 ιδρύθηκε το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε.) από συνέδριο σοσιαλιστών, στην οργάνωση του οποίου σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η Φεντερασιόν, που κατάφερε να ενώσει κυρίως νέους εργάτες, διανοούμενους και άτομα από μειονότητες. Βασικές θέσεις του προγράμματός του ήταν δημοκρατία, παροχή εκλογικού δικαιώματος στις γυναίκες, αναλογικό εκλογικό σύστημα, εθνικοποίηση των μεγάλων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Η ιδεολογία του ήταν σαφώς επηρεασμένη από την επικράτηση των Σοβιέτ στη Ρωσία, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση και τα μέλη του πίστευαν στην εξάπλωση της Επανάστασης στη Βαλκανική, ενώ οραματίζονταν την άμεση ομοσπονδιακή ένωση των λαών της περιοχής. Σχετικά με την εξωτερική πολιτική, ζητούσε ειρήνη, χωρίς προσάρτηση εδαφών, βασισμένη στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών. Τα προβλήματα που αφορούσαν διαμφισβητούμενα εδάφη, θα λύνονταν με δημοψηφίσματα. Γι' αυτό και επέκριναν τις πολεμικές συγκρούσεις των εθνικών κρατών και κυρίως την στρατιωτική εμπλοκή της χώρας, υπό το Βενιζέλο, στην Εκστρατεία στην Ουκρανία, την Κριμαία και τη Μ. Ασία.

Το Σ.Ε.Κ.Ε. ήταν το πιο αυστηρά οργανωμένο κόμμα. Έως το 1919 ήταν υπέρ της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Σταδιακά απομακρύνθηκε από αυτή, υιοθετώντας την αρχή της δικτατορίας του προλεταριάτου. Το 1924 μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Κ.Κ.Ε.).

ΘΕΜΑ Δ1

Α) Ήδη από το 1912, μετά τη σαρωτική νίκη του στις εκλογές, ο Βενιζέλος ήταν κυρίαρχος του πολιτικού παιχνιδιού, χωρίς ουσιαστική κοινοβουλευτική αντιπολίτευση. Το 1913, τον βασιλιά Γεώργιο Α΄ διαδέχθηκε στο θρόνο ο Κωνσταντίνος, στον οποίο ο Βενιζέλος, ένα χρόνο νωρίτερα, παραχώρησε το αξίωμα του αρχιστράτηγου. Μέχρι το 1915 οι δύο ισχυρές προσωπικότητες δεν ήρθαν σε σύγκρουση. Τα κόμματα της αντιπολίτευσης αναγνώριζαν στον βασιλιά το δικαίωμα να επιβάλλει τη δική του άποψη για την εξωτερική πολιτική, παραβλέποντας ότι κάτι τέτοιο ήταν αντισυνταγματικό. Αυτό ενίσχυσε τους εχθρούς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, προ πάντων έναν κύκλο αντιδημοκρατικών αξιωματικών. Ωστόσο, γύρω από το βασιλιά συσπειρώθηκε και ένα σημαντικό τμήμα της παραδοσιακής άρχουσας τάξης, που θιγόταν από τις πολιτικοκοινωνικές μεταρρυθμίσεις των Φιλελευθέρων. Αυτή, λοιπόν, ενίσχυσε τον Κωνσταντίνο, που επιθυμούσε να κυβερνήσει απολυταρχικά και εξέθρεψε το κλίμα που θα οδηγήσει λίγο αργότερα στον Εθνικό Διχασμό.

Με αφορμή τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο. Οι Φιλελεύθεροι τάσσονταν

υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, επειδή προσδοκούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη. Ο πρωθυπουργός, Ελ. Βενιζέλος, πίστευε ότι η κυβέρνηση του θα έπρεπε να σεβαστεί την ελληνοσερβική συνθήκη Συμμαχίας και να συμμετάσχει στον πόλεμο. Ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση. Θεωρούσαν ανεύθυνα τη θέση των Φιλελευθέρων, εκτιμώντας ότι η έκβαση του πολέμου ήταν αβέβαιη και θα μπορούσαν να νικήσουν οι Κεντρικές δυνάμεις. Δεδομένης της κυριαρχίας της Αγγλίας στην ανατολική Μεσόγειο, και παρά τους δεσμούς του με τη Γερμανία, ο Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να ζητήσει συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, γι' αυτό έλαβε θέση υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα της Γερμανίας στη Βαλκανική. Η ουδετερότητα στην προκειμένη περίπτωση αιτιολογήθηκε ως η μόνη ασφαλής επιλογή για το λαό, αφού διασφάλιζε τη χώρα από τις επιπτώσεις του πολέμου.

Β) Η εμμονή του Κωνσταντίνου στη θέση αυτή, τον οδήγησε να δράσει με τρόπο που υπέσκαπτε τα θεμέλια του πολιτικού συστήματος. Ο βασιλιάς ανέπτυξε μυστική διπλωματία εν αγνοία της κυβέρνησης, καταφεύγοντας ακόμη και σε παράνομα μέσα (π.χ. παράδοση απόρρητων διπλωματικών εγγράφων στους Γερμανούς), ενώ υπήρξε ταυτόχρονα ανειλικρινής απέναντι στον πρωθυπουργό του, καθώς δεν μπορούσε πάντα να υπερασπιστεί με επιτυχία τη θέση του. Είχε μάλιστα φτάσει στο σημείο να ζητά διαβεβαιώσεις από το Γερμανό Κάιζερ για τα ελληνικά συμφέροντα, για να δικαιολογεί την εμμονή του στην ουδετερότητα. Μέχρι το 1915, ο Ελ. Βενιζέλος ευελπιστούσε ότι θα κατάφερνε να μεταστρέψει τη γνώμη του Κωνσταντίνου. Όταν όμως ματαιώθηκε από τον τελευταίο η ελληνική συμμετοχή στην εκστρατεία των Δαρδανελλίων (Φεβρουάριος 1915) στο πλευρό της Αντάντ, η κυβέρνηση εξωθήθηκε σε παραίτηση. Μέσα στο 1915 ο Κωνσταντίνος προκάλεσε και δεύτερη φορά την παραίτηση της κυβέρνησης.

Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου, δεν συμμετείχαν οι Φιλελεύθεροι, καθώς θεωρούσαν την ενέργεια του βασιλιά ως παραβίαση του συντάγματος. Εκδηλώσεις βίας και φανατισμού δημιούργησαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις και κυριάρχησε το μίσος. Όποιος ήταν κατά του πολέμου, κινούσε αμέσως την υποψία στους Βενιζελικούς, ότι ήταν κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, κατά των εθνικών συμφερόντων. Οι Αντιβενιζελικοί έβλεπαν στο πρόσωπο των Βενιζελικών βίαιους πράκτορες της Αντάντ, που μάχονταν τον βασιλιά, κατέστρεφαν την ενότητα του έθνους και έθεταν σε κίνδυνο το κράτος. Τα δύο κόμματα διέφεραν όλο και λιγότερο μεταξύ τους στην πολιτική πρακτική και την προπαγάνδα, παράλληλα όμως όλο και περισσότερο ενισχυόταν ο διπολισμός. Στα μέσα του 1916 το Κοινοβούλιο χάθηκε ουσιαστικά από το προσκήνιο. Το κλίμα της εποχής επέτρεψε να συμμετάσχουν στη διαμάχη και στρατιωτικοί,

οι οποίοι δημιούργησαν δύο οργανώσεις αντίθετες μεταξύ τους, ανάλογα με το αν τα συμφέροντα κάθε ομάδας εξυπηρετούνταν από τον πόλεμο ή την ουδετερότητα. Η κατάσταση εκτραχύνθηκε, όταν το Επιτελείο οργάνωσε τις Ενώσεις Επιστράτων εναντίον των Βενιζελικών. Μέσα στο 1916 οργανώθηκαν τρεις τουλάχιστον συνωμοσίες για τη δολοφονία του Ελ. Βενιζέλου και ακουγόταν πως η κυβέρνηση, που ελεγχόταν από το βασιλιά, θα επέβαλε στρατιωτικό νόμο με απώτερο στόχο την επιβολή μοναρχικού πραξικοπήματος. Οι Φιλελεύθεροι τρομοκρατήθηκαν.

Στις 26 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος συγκρότησε δική του κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη. Οι συγκρούσεις πήραν σταδιακά διαστάσεις εμφυλίου πολέμου. Οι Αντιβενιζελικοί άσκησαν τρομοκρατία στους αντιπάλους, ενώ ο Βενιζέλος κήρυξε έκπτωτο το βασιλιά, ο οποίος υπό την πίεση της Αντάντ εγκατέλειψε το θρόνο και τη χώρα, οπότε αποκαταστάθηκε τυπικά η ενότητα της χώρας, στα μέσα του 1917. Οι Φιλελεύθεροι ανέλαβαν στην Αθήνα τη διακυβέρνηση, με τη στήριξη του γαλλικού στρατού και κήρυξαν τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας. Ο εθνικός διχασμός εξαπλώθηκε στο στράτευμα, καθώς ευνοήθηκαν οι αξιωματικοί της οργάνωσης «Εθνική Άμυνα» εις βάρος άλλων. Η κυβέρνηση, παραβιάζοντας τη συνταγματική νομιμότητα, διέλυσε τη βασιλική Βουλή του 1915, επαναφέροντας την πρώτη Βουλή του ίδιου χρόνου, που είχε διαλύσει ο Κωνσταντίνος. Οι Φιλελεύθεροι παρέτειναν τη θητεία αυτής της Βουλής (γνωστής ως Βουλής των Λαζάρων), στην οποία συμμετείχαν μόνο Βενιζελικοί και σοσιαλιστές, παρά την πίεση που ασκούσαν τα κόμματα της αντιπολίτευσης, που βρέθηκαν εκτός Βουλής.

Η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων οδήγησε την Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, αποσκοπώντας, όπως προαναφέρθηκε, στην ικανοποίηση εθνικών διεκδικήσεων. Οι Αντιβενιζελικοί διαφωνούσαν και παρακολουθούσαν με δυσαρέσκεια τις εξελίξεις, καθώς τάσσονταν υπέρ της διατήρησης των εκτός Ελλάδος ελληνικών πληθυσμών και υπέρ της ευκαιριακής προσάρτησης εδαφών χωρίς κίνδυνο.